

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.33.162027>

М. Ю. Клейман, аспірантка
Одеський державний університет внутрішніх справ
Кафедра адміністративного процесу і права
вул. Успенська, 1, Одеса, 65014, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНОГО ДЕТЕКТИВА

Досліджуються права та обов'язки приватного детектива. Розглядаються випадки незаконних дій приватного детектива. Визначаються можливі підстави встановлення адміністративної відповідальності приватних детективів.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, приватний детектив, права та обов'язки, незаконні дії, відповідальність.

Постановка проблеми. Сьогодні фактично в усіх регіонах України активно діють приватні детективи та приватні детективні агентства, укладаючи з фізичними та юридичними особами договори про надання детективних послуг. Завдяки цьому забезпечуються інтереси і права громадян у сфері сімейних відносин; права та інтереси юридичних осіб з питань корпоративної та економічної безпеки; у цивільному, господарському, адміністративному судочинстві та кримінальному провадженні.

Водночас, зазначена діяльність не врегульована спеціальним законом. Склалася парадоксальна ситуація: в Україні працює кілька тисяч приватних детективів та приватних детективних агентств, однак така діяльність з надання детективних послуг є нелегалізованою і не має державного контролю. Надання детективних послуг населенню апіорі є недостатньо кваліфікованим та може містити порушення закону. Зазначене потребує дослідження адміністративно-правового статусу приватного детектива, встановлення можливих неправомірних дій у разі перевищення службових обов'язків та відповідальності за них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження зазначеної проблематики здійснюють такі зарубіжні та вітчизняні науковці: А. Волинська, А. Іванова, К. Калюга, А. Каштанов, В. Козлов, В. Малишев, А. Овчаров, Є. Рахновецький, О. Рибалка, І. Риженко, В. Семенов, Я. Сиротін, О. Солнишкова, А. Соломяна, А. Старушкевич, П. Попов, А. Усенко, О. Федорова, В. Франчук, О. Чередниченко, В. Черков, О. Шелухін, С. Юрко, А. Юрченко та ін. Однак комплексного розгляду адміністративно-правового статусу приватного детектива ще немає, що й зумовлює актуальність такого дослідження.

Метою написання статті є дослідження прав та обов'язків, відповідальності приватних детективів як основних складових адміністративно-правової відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правовий статус особи в юридичній літературі визначається неоднозначно, окрім того, розрізняється адміністративно-правовий статус фізичної особи, юридичної особи, громадян України, а також він визначається відповідно до того чи іншого виду діяльності особи.

У нашому дослідженні ми будемо розглядати адміністративно-правовий статус приватного детектива, враховуючи, що ним є комплекс прав та обов'язків й гарантій їх реалізації, які сприяють виконанню ним функцій із надання детективних послуг населенню; а також відповідальності, пов'язаної із ненаданням або неналежним наданням таких послуг.

За видами адміністративно-правовий статус поділяється на: 1) загальний (встановлює загальне статусне положення у сфері державного управління, яке закріплюється

основними нормативними правовими актами); 2) родовий (спеціальний) – відображає особливості правового становища окремих категорій громадян у сфері державного управління; 3) індивідуальний – конкретизує (фіксує) правове становище індивідуальної фізичної особи у сфері державного управління з урахуванням статті, віку, освіти, професії, сімейного стану та інших особливостей [1].

Адміністративно-правовий статус суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності (приватні детективи та об'єднання приватних детективів) є спеціальним, що зумовлюється вимогами щодо умов зайняття такою діяльністю, які зазначені в Законі України (ЗУ) «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 13.04.2017 р. № 3726 (Закон № 3726) [2], який був спочатку прийнятий Верховною Радою України (ВРУ), потім вотований Президентом України, а після цього відмінений ВРУ.

Підставою вотовування стали недоліки цього закону, зокрема Міністерство юстиції наділялося низкою повноважень щодо забезпечення та організації здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності. Однак, ці повноваження відповідають напрямкам діяльності Міністерству внутрішніх справ і Національній поліції. З'ясована невідповідність положень закону нормам кримінально-процесуального законодавства, якими визначено чіткий перелік і процедура збору відповідних доказів і перелік суб'єктів, які можуть це здійснювати; передбачене законом право суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності здійснювати зовнішнє спостереження не кореспондується із визначеною цим же законом заборонаю проводити їм оперативно-розшукові заходи, які належать до компетенції оперативних підрозділів; запропонована в законі класифікація інформації з обмеженим доступом не узгоджується з положеннями чинного законодавства; сформований перелік дозволених видів приватних детективних послуг без урахування вимог низки законодавчих актів України [3].

Повернемося до вимог на зайняття приватної детективної (розшукової) діяльності. Це вимоги щодо віку, освіти, стажу роботи, зокрема, це обов'язковість громадянства України, знання державної мови, наявність юридичної освіти та стажу роботи в оперативних підрозділах чи органах досудового розслідування, отримання свідчення про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю. Науковці не завжди погоджуються із необхідністю наявності саме юридичної освіти. Вважаємо таку вимогу цілком доцільною. Зазначена діяльність повинна здійснюватися чітко і відповідно до законодавчих положень, знання вітчизняного законодавства є обов'язковим для приватного детектива.

До протилежних поглядів віднесемо висловлювання А. Юрченко та А. Усенко, які вказують, що вимога наявності вищої юридичної освіти є недоречною, оскільки для успішного надання детективних послуг юридична освіта зовсім не обов'язкова. Детективна діяльність має більше спільного з оперативно-розшуковою роботою, ніж зі слідчою, а працівники оперативних підрозділів в Україні, як правило, вищої юридичної освіти не мають [4, с. 133]. Однак підкреслимо, що вища юридична освіта забезпечить більшу ефективність діяльності приватних детективів.

Для нас незрозумілою є вказівка Закону № 3726, що такою діяльністю особа може займатися з 21 року [3]. Зауважимо, що після отримання вищої освіти, особі потрібно пройти ще спеціальну підготовку та мати відповідний стаж роботи. У більшості законопроектів стаж визначається у три роки. Тобто, зайнятись приватною детективною діяльністю особа може не раніше 24-25 років.

Зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю є неможливим, якщо особа є службовою чи посадовою особою органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних чи судових органів влади. Окрім того, приватним детективом не може бути особа, яка:

- 1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість;
- 2) визнана судом недієздатною чи цивільна дієздатність якої обмежена;
- 3) перебуває на обліку в закладах охорони здоров'я у зв'язку з психічними захворюваннями, алкоголізмом чи наркоманією;

4) звільнена з посади судді, прокурора, нотаріуса, із служби у правоохоронних органах, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення;

5) позбавлена права на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю протягом трьох років з дня набрання чинності рішенням про анулювання свідництва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю [3].

Діяльність приватних детективів в Україні поки що не узаконена, тому приватні детективи працюють сьогодні як консалтингові агентства, юридичні контори, ведуть розслідування як ЗМІ, правовою основою їх діяльності є: закони України «Про інформацію», «Про видавничу справу», «Про інформаційні агентства», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про державну таємницю», «Про звернення громадян», «Про авторські права і суміжні права», а також із врахуванням норм Цивільного кодексу України (ЦКУ), Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та ін.

Після отримання свідництва приватний детектив має законне право укласти договір про надання детективних послуг. Визначимо його права та обов'язки із врахуванням того, що вони в адміністративному праві визначаються як загальні (щодо будь-якої діяльності чи сфери), так і спеціальні (у тій чи іншій сфері або галузі або щодо визначених груп людей, що займаються певною діяльністю).

Права та обов'язки приватного детектива є спеціальними. До основних спеціальних прав приватного детектива віднесемо: 1) зайняття приватною детективною діяльністю як фізична особа-підприємець; 2) відкриття рахунків в банках України, право мати особисті бланки та печатку, штампи із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номери і дати видачі свідництва про право на зайняття приватною детективною діяльністю [3].

Окрім того, приватні детективи мають значні права щодо кожного виду приватної детективної (розшукової) діяльності. Аналіз їхньої діяльності свідчить про надання ними різнобічних детективних послуг, що у свою чергу зумовлює особливості такої діяльності та дозволяє встановити такі права:

- право на зовнішнє спостереження/стеження за підлітками, у разі укладення такого договору з батьками; одним із подружжя, за договором щодо встановлення подружньої невірності; вихователів дітей тощо;
- право на збирання та пошук різнобічної інформації на замовлення клієнта/фізичної особи різного характеру, зокрема біографічних даних, трудового стажу, місця перебування боржника, інших приватних розслідувань;
- право на збирання та пошук різнобічної інформації на замовлення клієнта/юридичної особи, такою може бути діяльність щодо економічної розвідки про стан перспективного партнера за бізнесом, відомості щодо порушення права інтелектуальної власності на торговельну марку, комерційне позначення, тощо;
- право на огляд приміщення та авто, якщо потрібно з'ясувати наявність прослуховуючого обладнання;
- право на надання консультацій з питань захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб тощо.

Зауважимо, що діяльність приватного детектива, це діяльність з надання детективних послуг за відповідним договором, який здійснюється в трьох стадіях: стадії укладання договору, стадії виконання договору, стадії припинення договору. На кожній із стадій приватний детектив має певні права: на стадії укладання договору приватний детектив має право вимагати від замовника представлення достатніх відомостей для оформлення договору про надання детективних послуг; на стадії виконання договору приватний детектив має право у разі встановлення проміжних строків отримувати оплату детективних послуг та одержувати додаткові відомості щодо предмету договору, якщо такі з'явилися у замовника; на стадії припинення договору виконавець має право вимагати оплати за вказану діяльність (остаточний розрахунок, фактичні витрати), або розірвати договір у

разі несвочасної оплати за надання детективних послуг, без якої подальше виконання договірних зобов'язань є неможливим [5, с. 123].

Загалом приватні детективи мають різнобічні права, однак основною і імперативною умовою їхньої діяльності є використання не заборонених українським законодавством методами, не допущення порушення прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. У зв'язку із цим вкажемо, що у науковій літературі неодноразово піднімається питання чи не є спостереження за особою втручанням в її особисте життя, що забороняється конституційними нормами та в яких випадках дозволяється огляд офісного, виробничого приміщення чи особистого житла. Достатньо ґрунтовно на ці питання відповідають А. Юрченко та А. Усенко, які наводять такі міркування: 1) Конституція України та ЗУ «Про інформацію» дозволяють збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу за її згодою, а також така згода може бути надана діями особи (присутність на мітингу); 2) відкрита фото- чи відеозйомка сторонніх осіб у громадських місцях дозволяється п. 1 ст. 307 ЦКУ; 3) законодавство України не відносить інформацію про місце роботи, про службу та іншу трудову і виробничу діяльність, про ставлення до своїх трудових обов'язків, минулої судимості або про факти притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності до категорії конфіденційної. Така практика приватних детективів не порушує права іншої людини на невтручання в її особисте і сімейне життя. Однак, якщо приватний детектив спеціально і без дозволу особи для виявлення факту подружньої зради використовує прослуховуючі пристрої, фотографує в житлових приміщеннях чи службових приміщеннях, це може вважатися втручанням в особисте життя, такі дії мають бути заборонені [4, с. 133]. Отже діяльність приватного детектива не буде протизаконною, якщо згода на зовнішній чи внутрішній огляд об'єкту буде надана власником майна, а щодо спостереження за особою, то вона є законною, якщо особа перебуває в публічних місцях.

Приватні детективи не мають права видавати себе за суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, працівників правоохоронних органів, представників інших органів державної влади; збирати відомості, пов'язані з особистим життям, політичними та релігійними переконаннями осіб, без надання на це їхньої письмової згоди; передавати іншим особам своє свідчення або посвідчення приватного детектива; перешкоджати діям органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів під час виконання ними їхніх законних повноважень; фальсифікувати матеріали та отриману інформацію; збирати інформацію про органи державної влади, що становить державну таємницю, інформацію з обмеженим доступом.. Приватні детективи також не мають права займатися адвокатською, нотаріальною, судово-експертною діяльністю та надавати такі публічні послуги; провадити іншу підприємницьку діяльність; перебувати одночасно на військовій або альтернативній (невійськовій) службі [3].

А. Волинська, досліджуючи договір про надання детективних послуг, визначає обов'язки приватного детектива на стадіях укладання такого договору, його виконання та припинення. На стадії укладання договору про надання детективних послуг приватний детектив зобов'язаний оформити договірні відносини у відповідності до вимог законодавства, стандартних договорів, діючої практики; на стадії виконання договору – здійснювати реалізацію замовлених завдань з виконання детективних послуг відповідно до їх узгодженого переліку, добросовісно, повно; на стадії припинення договору надати звіт про проведену діяльність та доопрацювати його у разі необхідності в установлені строками строки [5, с. 123].

Закон № 3726 встановлював гарантії приватних детективів при здійсненні ними приватної детективної розшукової діяльності через заборону втручатися у їхню діяльність, вимагати від них відомості, що становлять професійну таємницю; їхні професійні права, честь і гідність повинні охоронятися законом. Вважаємо, що наведене положення повинно бути розширено, а саме: встановлені певні види відповідальності за конкретні факти втручання в таку діяльність.

У фаховій літературі фактично не піднятим є питання щодо відповідальності приватних детективів. Фактично єдиною науковою працею є дисертаційне дослідження А. Волинської, яка розглядає цивільно-правову відповідальність приватних детективів за договором про надання детективних послуг та вказує, що вона настає за: 1) неналежне виконання зобов'язання за договором, тобто передання недостовірної або неповної інформації; 2) у випадку передання зібраних по завданню замовника відомостей третім особам; 3) у випадку розголошення зібраної по завданню замовника інформації про приватне життя громадянина (без його згоди) третім особам [5, с.180]. Зауважимо, що до основних підстав відповідальності приватних детективів потрібно віднести і невиконання договору.

Щодо адміністративно-правової відповідальності, то вкажемо, що таке визначення в чинному КУпАП не міститься, різноаспектні наукові дефініції є дослідницькими. Найбільш оптимальною з нашого погляду є таке визначення: адміністративна відповідальність – це передбачене законодавством, примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом до осіб, які вчинили адміністративні проступки заходів впливу, реалізація яких юридично визнана [6].

Критеріями розмежування адміністративної відповідальності від інших видів відповідальності є: різне правове законодавство; умови та підстави притягнення до відповідальності; компетентні органи, які мають право порушувати такі питання; мета притягнення до відповідальності; об'єкт протиправних дій; правові наслідки; процесуальна процедура; санкції. Адміністративна відповідальність у розроблених законопроектах не передбачалась, однак виходячи із змісту та сутності адміністративно-правової відповідальності вважаємо необхідним встановити в майбутньому законі про приватну детективну (розшукову) діяльність, відповідальність приватних детективів за:

- використання заборонених законодавством оглядів приватного житла та виробничих та службових приміщень (без дозволу їх власників);
- спостереження за приватними особами поза їхнім знаходженням в публічних місцях та використання з цієї метою технічних засобів, зокрема підслуховування телефонних розмов;
- неповідомлення правоохоронних органів у разі отримання інформації про підготовку до злочину чи його вчинення;
- зайняття приватною детективною діяльністю без спеціального дозволу (ліцензії чи свідоцтва);
- передавання свого посвідчення приватного детектива іншій особі;
- збирання інформації про органи державної влади, що становить державну таємницю та інформацію з обмеженим доступом;
- оприлюднення конфіденційної інформації, отриманої в ході приватної детективної (розшукової) діяльності та ін.

Висновки. Отже, адміністративно-правовий статус приватного детектива – це комплекс прав та обов'язків й гарантій їх реалізації, які повинні визначатися на законодавчому рівні з метою створення умов для виконання ним функцій із надання детективних послуг населенню, а також відповідальності, пов'язаної із порушенням законодавчих вимог її здійснення. Права та обов'язки приватних детективів визначаються відповідно до виду договорів про надання детективних послуг. Діяльність приватного детектива буде протизаконною, якщо не має згоди власника майна на зовнішній чи внутрішній огляд об'єкту. Спостереження за особою є законним лише в разі його здійснення в публічних місцях її перебування. Адміністративна відповідальність має бути покладена на приватного детектива за перевищення ним службових повноважень, які повинні відповідати законодавчим вимогам.

Список літератури

1. Макарейко И. В. Административное право. – Режим доступу: https://stud.com.ua/87633/pravo/administrativno_pраво.
2. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Закон України від 13.04.2017 р. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580.

3. Рада відхилила закон про приватних детективів, який вотивав Президент. – Режим доступу: www.ukrinform.ua/rubric-politics/2603365-rada-vidhilila-zakon-pro-privatnih-detektiviv-akij-vetuvav-prezident.html.
4. Юрченко А. О., Усенко А. О. Проблеми легалізації інституту приватної детективної діяльності в Україні. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 3–4 (12–13) 2018. С. 131-137.
5. Волинська А. М. Договір про надання детективних послуг: дис. канд. юрид. наук: Спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. 2019. 221 с.
6. Адміністративна відповідальність. Мультимедійний посібник. – Режим доступу: https://www.naiu.kiev.ua/books/adm-vidpov/pages/rozdil_1.html.

Стаття надійшла 25.02.2019 р.

М. Ю. Клейман, аспірантка

Одесский государственный университет внутренних дел
Кафедра административного процесса и права
ул. Успенская, 1, Одесса, 65014, Украина

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ЧАСТНОГО ДЕТЕКТИВА

Резюме

Исследуются права и обязанности частного детектива. Рассматриваются случаи незаконных действий частного детектива. Определяются возможные основания установления административной ответственности частных детективов.

Ключевые слова: административно-правовой статус, частный детектив, права и обязанности, незаконные действия, ответственность.

M. Yu. Kleiman, Postgraduate Student
Odesa State University of Internal Affairs
Department of Administrative Process and Law
Uspenskaya Street, 1, Odesa, 65014, Ukraine

THE ADMINISTRATIVE-LEGAL STATUS OF A PRIVATE DETECTIVE

Summary

The rights and obligations of a private detective are investigated. The cases of illegal acts of a private detective are considered. The possible grounds for establishing the administrative responsibility of private detectives are determined.

Key words: administrative-legal status, private detective, rights and obligations, illegal actions, responsibility.